

TÜRK KÜTÜPHANECİLER DERNEĞİ BÜLTENİ

XXIX. Cilt

1980

1'inci Sayı

MEVKUTELER ÜZERİNE

Dr. Hidayet Y. NUHOĞLU

Matbaa tesmiye edilen fabrika, günden güne artan bir hızla ve ormanları tüketmek bahasına mamüllerini artırarak tekemmül etmektedir. Bu fabrikanın mamülleri, efkâr-i umumiyyeye arzedilenler ve arzedilmeyenler olarak ikiye ayrılmış ve arzedilenler kütüphaneciliğin iştigal sahasına alınmıştır. Kütüphanecilik malzemesi olan matbua, kitap ve mevkute olarak tefrike tâbi tutulmuştur. Kitaplara, başta şekil ve muhtevâ olmak üzere çeşitliliği, kütüphaneciliğin ilim ve teknik olarak bu mesele üzerinde muayyen bir ağırlıkla durduğu esas materyal vasfını kazandırmış ve tekâmül bu cihette olmuştur. Ancak son yirmi otuz senede modern tekniğin kombine tatbikatı ile mevkuteler, fi'len ilk plânda ele alınması ve bu yeni duruma göre değerlendirilmeleri icâbeden matbua haline gelmişlerdir. Öyle ki günümüzde kültürün, kitaplar değil mevkuteler vasıtası ile intişar ettiğini söyleyenler vardır ve bu mütâlaa maalesef yanlış değildir. Böylesine ehemmiyet kesbedebilmiş bir matbua çeşidi üzerinde, başta kütüphanecilik olmak üzere muhtelif zâviyelerden, icâbeden tedkikatın yapılmış olduğunu ve ciddi tedkiklere istinaden bu çeşit matbua hakkında esaslı malûmatın bulunduğunu söylemek çok zordur.

Kütüphanecilikte, mevkuteleri, ilk elde, iki neşir arasındaki zamana göre 'günlük, haftalık, aylık vesaire' şeklindeki tasnif, usul ittihaz edilmiştir. Bunun yanında, bilhassa yayın bültenleri ve kataloglar için muhtevâ esas alınarak tasnif cihetine de gidilmektedir. Mevkutelerin, cemiyet içinde ifâ etmekte olduk-

ları fonksiyonları ve bir cemiyetin değerler manzumesinin tekevvünündeki ehemmiyeti, bildiğimiz kadarı ile, bilhassa memleketimizde ve mazi-hal bütünlüğü de göz önüne alınarak ciddi bir tedkik mevzuu olmamıştır. Hemen ifade edelim ki böyle bir çalışma, kütüphanecilerden evvel, başta içtimâiyatçılar ve edebiyatçılar olmak üzere kütüphanecilik dışındaki sahanın ilim adamları tarafından yapılmalıdır.

Mevkuteler mevzuunda kütüphanecilere de pek çok vazife terettüp etmektedir. Kütüphanecilerimiz, üniversiteden kütüphaneye bir bütünlük içinde, tercüme kaide ve malûmatın mahkûmu değil, fakat bunlardan da istifade ederek, herşeyden evvel hem nazariyat hem de tatbikatta mahalli olmak mecburiyetindedirler, bir başka ifade ile, kütüphaneciler, mesleki kaide ve malûmatı, memleket şartlarını ve eldeki malzemeyi değerlendirecek istihraç etmelidirler. Bu mütâlaa çerçevesinde mev-kute mevzuu, bâkir bir saha olarak kütüphanecilerin alâkasını beklemektedir. Bu saha, istilahlardan başlanacak kadar bâkir bir sahadır. Mevkutelerle alâkalı 'gazete, magazin, dergi, mecmua, bülten, belleten, yıllık vesaire' gibi tesmiye istilahlarının, eldeki materyal realitesine dayanan ilmi tarifleri henüz ortaya konmamıştır. Mevkutelerin, muhtevâ olarak da kütüphanecilik tekniği ile usûlünce değerlendirilmesi, üzerinde ehemmiyetle durulması icâbeden bir başka meseledir.

Her ne kadar, yukarıda da ifade edildiği gibi, yayın bültenleri ve katalog çalışmaları için muhtevâ esas alınarak bir tasnif yapılmakta ise de, mevcut tatbikatı ile bu kadarı kifâyet etmemektedir. Unutulmamalıdır ki kültür için me haz kitaplar, ilmin mehazı ise makaleler ve makaleleri toplayan mev-kutelerdir. İlmî faaliyet ve neşriyatın böylesine süratle çeşitlendiği bir devirde, geçmişin metodları ile yapılan kütüphanecilikle ilmi faaliyete yardımcı olmak, herhalde mümkün değildir.

Cemiyette ağırlığı ve malî gücü olan ilim dalları, mev-kuteler sahasındaki kütüphanecilik teknik ve metodundaki bu eskiklik, eksiklik ve kifâyetsizliği görmüş ve bu sahadaki teknik ve metodu kendi ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde zorlayabilmişler ve kendilerine ayak uydurmak mecburiyetinde bırakmışlardır. Tıp, bu çeşit ilim dallarından biridir. Bu ilim dalı kütüphaneciliği, kendine ayak uydurmağa öylesine zorlamıştır

ve icbâri tekâmüle öylesine tâbi kılmıştır ki bugün kütüphanecilikte, bir 'tıp kütüphaneciliği' türünden bahsetmek mümkündür. Şu hususa dikkati çekelim ki bu hal ancak tıp ilminin cemiyetteki ağırlığı, mali gücü ile tahakkuk edebilmiştir.

Bu ilim dalı gibi gücü ve ağırlığı olmayıp kendi iştigal sahaslarında pek az mevkute neşredilen, hiç neşredilmeyen veya iştigal sahasındaki makalelerin bir kısmı esas mevzuu bir başka saha olan mevkutelerde neşredilen ilim dallarının, kütüphanecilik ve hizmetleri bakımından üzerinde bugüne kadar durulduğunu pek zannetmiyoruz. Meselenin gidişinden de anlaşılacağı üzere 'küçük' araştırma müesseselerinin ihtiyaçlarına cevap arayan referans-ihhtisas kütüphanelerini ve bunların kolleksiyonlarındaki mevkuteleri ele almış bulunuyoruz. Umumiyetle kütüphanecilerin değil, kütüphane memurlarının çalıştırmaya çalıştıkları ve kütüphaneciliği kitap ve raf münasebetinden ibaret bir teknik zanneden bir kısım cuhelânın söz sahibi oldukları bu çeşit kütüphaneler, mevkuteleri ve bunların muhteviyatından olan makaleleri hizmete arz noktasından israf edilmiş potansiyellerdir, demek, hiç de hatalı sayılacak bir mütâlaa olmayacaktır.

Meseleye vuzuh getirme bakımından, yukarıda misâl olarak aldığımız tıp sahasına nazire olarak burada da meselâ 'folklor' sahasını ele alalım. Efkâr-i umumiyyeye resmen takdim edilmeye çalışılanın aksine, çok ciddi bir ilim ve araştırma sahası olan folklor, pek mütenevvi mevzularına rağmen pek az mevkute neşriyatı olan bir sahadır ve bu saha ile pek yakından ilgili pek çok makale, umumiyetle edebiyat, dil, sosyoloji vesaire gibi diğer sahasların ilim ve araştırma mevkutelerinde neşredilmektedir. Folklorun muayyen bir sahasında yapılacak çalışma için bu saha ile alâkalı mevcut makaleleri bugünkü tatbikat ile hemen el altında bulundurmak mümkün değildir. Mevcud potansiyelden istifade ancak ve ancak eldeki kolleksiyonun tamamının sabır ve emekle taranması neticesi mümkün olabilecektir. Her yeni talepte bu tarama işini tekrarlamak bir mecburiyettir. Bu israfın önüne geçilmesi icâbetmektedir. Böyle referans kütüphaneleri için yetişmiş kütüphaneciler, bu çeşit meselelere hal çaresi bulabilirler. En basitinden mevkute muhteviyatı makaleler, muhtevâ itibarı ile müstakil eserler gibi addedilip böylece tekemmül ettirilecek bir fiş - ka

talog, aranan malzemenin hemen araştırıcıya arzını temin edecek, kolleksiyonun tekrar tekrar taranması ile ortaya çıkan yıpranma, zaman ve emek israfının önüne geçecektir.

Muhtevâ nokta-i nazarından mevkuteler üzerinde durulacak husus sadece arzettiğimiz misâlden ibaret değildir. Geçmiş neşriyat, muhtevâ nokta-i nazarından yeni baştan tedkiki ile halledilmesi icâbeden meseleler arzedeabilecek mahiyettedir. Günlük gazeteler ise pek çok noktadan, pek çeşitli çalışmalara açık malzemedir.

Bu arada Milli Kütüphane'ce neşrine çalışılan "Türkiye Makaleler Bibliyografyası"ndan da bahsetmek icâbediyor. Bu bibliyografya ile mevkutelerin muhtevâca tasnifi meselesi, devam etmekte olan neşriyat için halledilmiş kabul edilebilirse de, kanaatimizce, bu hüküm sadece umumiyattadır, bir ilmi araştırma için, eksiklik ve fazlalık ihtiva edebileceği ihtimaline binâen kâfi değildir. Ayrıca bu bibliyografya için taranan mevkutelerin hangi kıstasa göre seçilmiş olduklarını anlayabilmek de pek mümkün değildir, demek, hiç de insafsızlık olmayacaktır.

Mevkuteler, bilhassa eskileri, okuyucuya ve hasseten araştırma yapanlara iyi ve çabuk hizmet verebilme bakımından, bugün kullanılan unsurlardan daha fazlası ile kayda alınmalıdır, kanaatindeyiz. Eldeki malzeme ve bunları kullananların durumu göz önüne alınırsa bu mütâlaayı reddetmek pek doğru olmayacaktır. "Falancanın neşrettiği mecmua veya mecmualar" şeklindeki okuyucu talepleri kütüphanecilerin sık sık karşılamakta olduğu vak'alardandır. Nitekim böyle taleplere cevap vermek üzere bir zamanlar Bayezid Devlet Kütüphanesinde mevkutelerle alâkalı olarak şahıs isimlerinden ibaret bir fiş-katalog tekemmül ettirilmişti.

Biz bu makale ile, ilmi ve fikri muhtevâsı olan mevkuteler nokta-i nazarından ve bir araştırmacının ihtiyaçları göz önüne alınarak bir kısım meseleler ortaya koymaya çalıştık. Mevkutelerin bütün çeşitleri ve onların okuyucularından gelen talepler göz önüne alınacak olursa, bu sahanın işlenmeyi bekleyen pek çok tarafının olduğu ortaya çıkacaktır. Temennimiz tatbikat ile nazariyatın, yani sahada çalışan kütüphaneciler ile bu sahanın mütehasıslarının bir işbirliği içinde bu sahaya el atmaları olacaktır.